

נדה ג

שניהם לא למדוה אלא מסוטה

א] ר"ש ורבנן נחלקו בתרתי – אם תרתי לריעותא חשיב ספק או ודאי, וגם נחלקו בדין ס"ט ברה"י, דר"ש סובר דבעינן רגלים לדבר, ורבנן סברי שגם בלי רגלים לדבר הוי כודאי. ובנידון השני בדין ס"ט ברה"י, דעת רש"י (ד"ה מאי) ותוס' (ד"ה ושניהם) דר"ש סובר בכל ס"ט ברה"י בכל מקום דהוי ספק, אבל הרמב"ן (ד"ה ושניהם) הק' שהרי בכל מקום אמרו דס"ט ברה"י טמא, ולא הוזכר דר' שמעון חולק.

וביאר הרמב"ן דבעלמא מודה ר"ש דס"ט ברה"י טמא ודאי, ודוקא הכא הוי ספק כיון שכבר בדק את המקוה. והרשב"א (ד"ה הא דאמר) הק' עליו שהרי בכל ס"ט ברה"י, הרי גם בדק עצמו קודם שעסק בטהרות, ואפ"ה הוא טמא. ובדעת הרמב"ן נ"ל דהתם הבדיקה לא מהני לגבי הספק של אח"כ של ספק מגע שרץ, משא"כ הכא כל הנידון הוא לגבי שיעור המקוה, ולהכי מהני בדיקה להחזיק שלימות המקוה.

ובדעת רש"י ותוס' דבכל מקום סובר ר"ש דספק טומאה ברה"י תולין, צ"ע כיון דלא יליף מסוטה דהתם איכא רגליד, א"כ אין ללמוד כלל מסוטה כלל, ואמאי אין מעמידין אותו על חזקה. ותירץ רע"א (יו"ד סי' א' על ה"ט סק"ו) ובחי' ר' שלמה (כתובות סי' ד') דאכתי ילפינן מסוטה דלא אזלינן בתר חזקה, ודוקא הדין שיהא כודאי טמא תלוי בזה שיש רגליד, אבל אכתי שייך הילפותא האחרת דלא אזלינן בתר חזקה. ומבוי מזה שהם שתי הלכות נפרדות, וגם במקום שלא שייך ספק כודאי, אכתי איכא הלכה נפרדת דלא אזלינן בתר חזקה. וכ"מ בתוס' לעיל ב. לגבי תרתי דסתרי [שני נזירים], דהיכא דאי אפשר להיות לא ילפינן מסוטה, ואכתי ברה"י לא מעמידין על חזקה. וכ"ז דלא כמש"כ העונג יו"ט (סי' קע"א) דהא דלא אזלינן בתר חזקה הוא משום דין ספק כודאי, אלא כמו שביאר מו"ר הגר"ר ר' רפאל שמואלביץ [בסוף ספר שיעורי ר' רפאל כתובות, סי' ג'] דאילו היה שייך דין חזקה, לא היה שייך לומר ספק כודאי, כיון שהוא כבר מוכרע בתורת ודאי ואין בו ספק, אע"כ שנאמרו ב' הלכות, דלא אמרינן חזקה, ולהכי גם שייך לומר ספק כודאי.

ב] ל"ק מבוי ששניהם לא למדוה אלא מסוטה, וכתבו התוס' (ד"ה ושניהם) דאליבא דאמת שניהם לא למדוה מסוטה, אלא הכוונה ששניהם חילקו האי דין מדין סוטה. אבל התוס' הרא"ש (ד"ה הכא) והר"ן (ד"ה הכי) ביארו דלעולם למדו תרתי לריעותא מדין ס"ט ברה"י, שהוא בנין אב שמצינו שהתורה החמירה בספיקות היכא דמסתבר לאסור.

ובטעם מח' רבנן ור"ש, כתבו התוס' (ד"ה ושניהם) דר"ש סובר דאע"ג שחסר לפניך, אי"ז מיחל ריעותא על חזקת כשרות המקוה, ולהכי הוי חד כנגד חד והוי ספק. ויש לציין דדעת ר' טרפון (קידושין סו:) ור' אלעזר (גיטין לא:) דהטבילה כשרה בודאי והפרשת תרו"מ כשרה בודאי.

ג] בלישנא בתרא, כתבו רש"י (ד"ה ואיבעית) והראשונים שהוא באמת טעם נוסף בשיטת חכמים [ולא ברי' שמעון]. והרשב"א (ד"ה הא דאמרינן) הוסיף דל"ב בא לחלוק על ל"ק, דאליבא דל"ק דוקא אם הוי תרתי לריעותא הרי הוא טמא ברה"י, אבל בחדא לריעותא טהור, ואתא ל"ב למימר דסגי בחדא לריעותא. ואם כוונתו דמירי היכא שאין חזקה נגדו, צ"ע מאי שנא מתרתי לריעותא היכא שיש חזקה נגדו, ולפי"ז יהא מוכרח ברשב"א דתרתי באמת עדיפא מחדא, ולעולם בחזקה אחת הוי טהור ברה"י, וכדעת המקו"ח תסו סק"ט, ושו"ת חמד"ש י"ד ה, ה, והשע"י ב, א, דטהור ברה"י אפי' במקום חזקה, ולכא' טעמא דתרתי עדיף, ואולי משום דחשיב כמו רוב, כמש"כ הריב"ש (סי' שעט). ובמשנת ר' אהרן (כתובות סי' יא סק"ה) ביאר דהיכא דתרתי לריעותא, אין ספק כלל, וכמו בכאן נמצאו כאן היו.

אבל המל"מ (פ"י מקואות ה"ז) פירש דמירי היכא שיש חזקת כשרות למקוה, ואפ"ה ל"ב טמא ודאי, וצ"ע דאמאי לא הוי לכה"פ ספק, ותירץ המל"מ דילפינן סוף טומאה ברה"י מתחילת טומאה ברה"י להחשיבו כודאי טמא. והמל"מ תירץ בזה דעת הרמב"ם דלגבי מקוה הוי ודאי טמא, ואילו חבית הוי ספק, דסובר הרמב"ם דאף דלמעשה הוי ספק, אפ"ה דינו כודאי לגבי טומאה, משום דילפינן סוף טומאה ברה"י מתחילת טומאה ברה"י.

מבוי

רש"י (ד"ה ומאי) כתב דקושית הגמ' היא לשמאי, והיינו דהטומאה במבוי הוא מספק, ולא בודאי. וכ"כ הרשב"א (ד"ה הא דאמרינן) דהא תנן לה בהדי כתם, והתם הוי רק טומאת ספק. וגם לתירוץ הגמ' דהוי תרתי לריעותא, כתב הרשב"א דהוי כמו תרתי לריעותא, אבל לא ממש.

אבל הרמב"ם בפה"מ שם (נו.) כתב שהוא משום דין ספק טומאה ברה"י, וכ"כ הרע"ב ושאר מפרשי המשנה, ולדבריהם הוי דין ודאי. וצ"ע דא"כ איך הק' מזה על שמאי, דהכא לא שייך דין ס"ט ברה"י כמש"כ התוס' (ב.) דהכא הוי טומאה למפרע. ועיי' דהמאירי כתב כאן שהוא מספק, ואילו התם כתב שהוא מדין ס"ט ברה"י.

וילה"ע עוד בהאי דין לפי מה שייסדו רע"א (שו"ת קמא סי' פב), השי"ש (שי"ג פ"ז), והבית מאיר (או"ח סי' תסז) דלא שייך חזקה היכא דאיסור נתערב בהיתר, דאף שלמעשה אסור לאכול את ההיתר, אבל כיון שההיתר מצ"ע מותר הוא, אלא שביחד אוכל גם איסור, לא נשתנה דינו של ההיתר, ולא שייך בזה חזקה. וא"כ הכא הרי המבוי אינו מקבל טומאה מן השרץ, אלא שהנכנס למבוי יתטמא מחמת השרץ, וא"כ לא שייך בזה 'חזקת המבוי' לקבוע שהוא טהור.

כתם יבש

התוס' (ד"ה ושרצים) העירו דאמאי הגמ' לא הק' מסיפא דמתני', דכתמים מטמאין למפרע, והתם לא שייך לומר תרתי, שהרי אילו הגיע מעלמא באמת אינו מטמא. ותירצו דכיון דבכתם יבש בע"כ אתה מטמאו מבדיקה קודמת, שאי אפשר להעמידו על חזקתו, להכי לא פלוג חז"ל וגזרו גם בכתם לח שנתמא למפרע. ובהא דאין שייך להעמידו על חזקתו עד הזמן שיכול להתייבש, ביאר הרשב"א (חולין יא. ד"ה ובשם), דודאי יצתה מחזקתה ואי אתה יכול לברר מתי ולא לתלות בזמן ידוע אוסרין אותה למפרע.

אשה מרגשת בעצמה

א] התוס' (ד"ה ואיבעית) כתבו דללישנא זו וכן לכל שאר לשונות של הגמ', אכתי בעינן לטעמא דחזקה, דאל"כ היכא דמודה שמאי בשוטה או במשמשת במוך, אטו נימא שהוא מטמא בודאי גם בחולין, אע"כ דלגבי חולין אכתי טעמא משום חזקה, ורק דלגבי קדשים לא סמכו על זה, ולהכי הוצרכו לטעמים חדשים.

ב] רש"י (ד"ה מרגשת) פירש שעכשיו ראתה בלי הרגשה, והתוס' (ד"ה מרגשת) הק' ע"ז דכיון שגם עכשיו אין לה הרגשה, א"כ אין להוכיח דאתמול לא ראתה בלי הרגשה, שהרי חזינן שהיא אינה מרגשת. ותירצו דהיכא דראתה עכשיו בהרגשה, אז שייך סברת שמאי, להכי לא פלוג בכל מקום וטיהרו אותה אף שעכשיו ראתה בלי הרגשה והוא לא פלוג לקולא.

אבל התוס' כתבו בדעת רש"י, דאע"ג שלא הרגישה עכשיו, אכתי יש לחוש שטעתה שחשבה שהוא הרגשת עד, ולעולם הוי הרגשת דם. והתוס' הק' ע"ז דאם שימשה אתמול מ"ט לא אסרינן לה, דנימא דהרגישה וכסבורה הרגשת שמש הוא, ועי' או"ש פ"ט מאיסור"ב הכ"ט, דכיון דא"א לטמאות מתחילת המעלי"ע, לא גזרו לטמאותה למפרע.

מודה שמאי בשוטה

הק' התוס' (ד"ה מודה) דהא שוטה אין בה דעת לישאל, ותירצו דנפ"מ בזה שנגע בה. והק' הערוך לנר (בד"ה מודה) דהא פשיטא דאם פסקנו על אדם שהוא טהור משום שאין בו דעת לישאל, ושוב נוגע בו אדם אחר ברה"י שגם השני טהור, וא"כ אמאי הנוגע בו טמא. ותירץ האחיעזר (ח"א סי' א' סק"ד) דלא מכריעים את גוף הטומאה, ולהכי היא נשארת בספק [וקושיית התוס' היתה שאם היא עוסקת בטהרות שגם בהם אין דעת לישאל, נמצא שאין דעת לישאל כלל, ותירצו דנפ"מ לגבי האדם]. אבל החזו"א (סי' צח סק"ו) סובר דלעולם שייך לפסוק עליה [שהיא נטמאת מכח הדם], ולהכי שייך בה דין אין בה דעת לישאל אלא דאכתי תקשה קושית הערוך לנר, דכיון שפסקנו שהיא טהורה, ממילא גם הנוגע טהור.

הרמב"ן תירץ שיש שוטות שיש בהן דעת לישאל, אלא דאכתי אין בה דעת להבחין בהרגשה [וכמש"כ רש"י ד"ה והא איכא]. ויש ללמוד מזה לנשים שלנו, דאינן מרגישות, היינו שהם 'שוטות' לגבי זה שאין יודעות להבחין, אבל אכתי חשיבא הרגשה.

קופה

בקופה דמודה שמאי להלל, דעת הרמב"ן שהיא טמאה בודאי דהא קתני טמאות, וזה שהלל הוכיח מזה הוא דכיון דהתם טמא בודאי [כשיש שולים], ה"ה באשה [שאין שולים אבל יש אוגנים] נטמא לכה"פ מספק. אבל הרשב"א והריטב"א סוברים שגם קופה מטמא רק מספק, כמו בהא דר' יוחנן החמיר בקופה שלו לטמא מספק [כמבוי להלן ד.], ה"ה בקופה דהלל הוי רק מספק, ואת"ש הוכחת הלל.